

КОНТУРИ НАСТУПНОГО ЕТАПУ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ

*Д.М. Марченко, Г.М. Яровенко,
Українська академія банківської справи*

Облікова інформація була і залишається одним із найбільших за обсягом об'єктів індустрії інформації. Етапи розвитку технологія обробки облікової інформації та функціональність систем автоматизованого обліку тісно пов'язані з використанням кожного нового покоління обчислювальної техніки. Поступово розширювалась також сфера застосування систем автоматизованого обліку. Автоматизація обліку на базі персональних ЕОМ набула масового характеру.

Відмінністю цього етапу автоматизації від попередніх є той факт, що раніше забезпечення народного господарства обчислювальними машинами відбувалась поступово. Навпаки, персональні машини стали доступні в режимі вибуху. Виникла термінова необхідність розробки програмного забезпечення, яке було потрібне “ще вчора”. Цейтнотні умови розробки систем автоматизованого обліку при наявності масового попиту на цей продукт, безумовно, вплинули на конфігурацію розробок, чисельність розробників та подальшу траєкторію розвитку систем. Гальмували розвиток також безперервні зміни законодавства.

Переважає більшість сучасних систем орієнтована на використання малими та середніми підприємствами. Вони створені як автономні функціональні системи обліку. Корпоративні системи своєю функціональністю в межах обліку в багатьох випадках ще поступаються індивідуальним розробкам великих підприємств.

За останні десять років системи автоматизованого обліку поступово розвивались і удосконалювались у напрямку автоматизації розрахункових процедур, функціонального наповнення, формування регламентованих форм звітності. Можливості розвитку систем у цьому напрямку практично вичерпано.

Перед розробниками систем постає необхідність визначення контурів наступного етапу автоматизації обліку, які б стали основою для створення нової, більш ефективної конфігурації систем обліку.

Розвиток систем буде відбуватися під впливом нових вимог з боку користувачів і зростаючого рівня можливостей реалізації таких вимог з використанням технічних та програмних засобів нової архітектури та продуктивності. Зниження відношення вартості ПЕОМ до їх номінальної потужності сприятиме побудові і використанню систем, що за своїми характеристиками будуть перевершувати очікування користувачів.

Нові системи автоматизації обліку, зокрема, повинні мати такі характеристики:

- бути інтегрованими в систему автоматизованого управління підприємствами незалежно від їх величини;

- бути повнофункціональними, тобто забезпечувати автоматизацію всіх без винятку ділянок і задач обліку незалежно від обсягу первинної інформації;
- забезпечувати інваріантність реєстрації, передачі та накопичення інформації в ПЕОМ, що пов'язано з імовірним розширенням спектру відповідних технічних засобів;
- поєднувати в собі можливості системи обробки облікових даних та експертної системи здатної здійснювати аналіз звітних даних та підготовку рішень на рівні висококваліфікованого спеціаліста з обліку;
- мати інтелектуальний інтерфейс користувача, простий, зрозумілий та зручний;
- забезпечувати мінімальні витрати на підготовку даних на магнітних носіях.

Автоматизація робочих місць бухгалтера (в першу чергу на великих підприємствах, де автоматизація обліку здійснювалась централізовано в обчислювальних центрах) суттєво впливає на зміст його діяльності. Значна частина робочого часу витрачається на виконання функцій оператора введення даних в ПЕОМ, що не потребує високої кваліфікації спеціаліста. В той же час, далеко не кожний бухгалтер є кваліфікованим оператором. В результаті ефективність використання автоматизованого обліку знижується. В бухгалтеріях великих підприємств вимушені застосовувати спеціалізацію, коли операції із введення даних в комп'ютер здійснюють переважно одні і ті спеціалісти.

Більше половини загального обсягу трудових витрат на автоматизацію складають витрати на введення даних на магнітні носії.

Скорочення обсягу ручного введення інформації є важливою вимогою користувачів. Її реалізація можлива з впровадженням засобів автоматичної реєстрації первісної інформації з наступною передачею по каналах зв'язку в пам'ять ПЕОМ, використання штрихового кодування, ширшого використання постійної інформації та одноразового введення даних в інформаційну систему.

Розвиток електронних комунікацій відкриває широкі перспективи одноразового введення інформації в комп'ютерні системи обліку. Масштаби зменшення витрат на введення даних в систему обробки інформації при реалізації такої технології досить значні. Прообраз подібної технології вже існує. Так, технологія ведення персоніфікованого обліку пенсійних внесків в РФ передбачає передачу відповідної інформації підприємствами установам Пенсійного фонду на дискетах. В подальшому необхідне програмне забезпечення автоматичної передачі даних з підприємства – джерела первинної інформації і автоматичного включення в інформаційну базу системи підприємства-одержувача без втручання користувача. Системи автоматизованого управління повинні включати в себе засоби обробки такої інформації з наступним використанням для обліку.

У рамках окремого регіону передача паперових документів і їх аналогів на дискетах може впроваджуватися, але для цього необхідні засоби обробки

такої інформації, які в системах обліку відсутні. Як приклад візьмемо облік товарів у дорозі. Інформація про відвантаження товару з одного підприємства на адресу іншого необхідна одержувачу і організаціям, що здійснюють транспортування. Введення даних в їх інформаційні системи здійснюється повторно. Отже, в системах обліку необхідна реалізація принципу одноразового введення даних повинна здійснюватися не тільки в рамках інформаційної системи окремого підприємства, а і в рамках систем взаємодіючих підприємств. В нинішніх системах є лише окремі епізоди використання дійсно первинних даних для формування похідних документів, оскільки взаємозалежність обмежується рамками системи обліку. Розробка інтегрованих систем, де автономна система обліку є підсистемою, для малих і середніх підприємств ліквідує ці обмеження.

Необхідні також системи автоматизованого пошуку інформації в мережі Інтернет, тобто автоматизованої обробки запитів з метою одержання даних, необхідних для оптимізації діяльності підприємств, можливості експорту-імпорту даних між системою підприємства і глобальною системою.

Автоматизований контроль при формуванні документів обліку буде значно розширюватися за рахунок використання даних інтегрованої бази. Наприклад, при формуванні документів на видачу матеріальних цінностей може бути здійснена перевірка наявності відповідних цінностей в місцях зберігання, проаналізована необхідність їх видачі з урахуванням норм та призначення. Такі процедури повинні забезпечувати оптимальність матеріальних витрат при здійсненні окремої господарської операції. Розробка таких алгоритмів контролю і підготовки рішення потребує виявлення всіх існуючих відносин між об'єктами, їх формалізацію.

Другий приклад з обліку оплати праці стосується контролю за дотриманням трудового законодавства і передбачає перевірку відповідності тривалості робочого часу того чи іншого працівника вимогам законодавства. Для цього необхідна формалізація відповідних законодавчих норм та доповнення характеристик працюючих значеннями необхідних реквізитів, розширення алгоритмів логічної обробки вхідних і нормативних даних.

У плануванні виробництва в перспективі належне місце займуть методи оптимізації виробничих процесів. Це поставить перед обліком завдання щодо виявлення відхилень від оптимального плану, що призведе до необхідності внесення змін в структуру звітної інформації. Порівняння даних оптимального плану та аналогічних показників звітності вкаже на причини, місце та розмір втрат.

Бухгалтерський облік здійснюється в рамках існуючого законодавства. Внутрішній аудит передбачає контроль за використанням всіх видів ресурсів і відповідність господарських операцій вимогам законодавства.

Системи автоматизованого обліку використовуються на багатьох малих та середніх підприємствах. Близько 500 тисяч бухгалтерів працює в Україні. Значна частина з них є потенційними користувачами системи автоматизованого обліку. Чисельність потенційних користувачів буде збільшуватись з розвитком малого та середнього бізнесу.

Враховуючи масовість користувачів удосконалення інтерфейсу є актуальним завданням при розробці систем обліку. Інтерфейс користувача – основний елемент конкуренції фірм-розробників систем автоматизованого обліку.

Для того, щоб в інформаційній системі документувати господарську операцію, бухгалтер повинен спочатку її ідентифікувати, потім визначити відповідну форму документа, вибрати форму і заповнити документ.

Алгоритм вибору форми документа реалізується бухгалтером на основі характеристики складових майбутньої господарської операції. Отже, цей алгоритм може бути реалізованим в системі шляхом послідовного введення даних майбутньої операції. Після введення всіх складових операції повинна визначатися форма документа, а дані автоматично переноситися в електронну форму.

Господарська операція в обліку – дія або подія, яка викликає зміни в структурі активів та зобов'язань, власному капіталі підприємства. Характеристика операції містить повідомлення про постачальника та одержувача ресурсу, вид ресурсу, мету його переміщення та інші.

Зазначені об'єкти та їх характеристики становлять набір інформації не тільки для визначення форми документування, а і для складання кореспонденції рахунків відповідно до змісту операції. Автоматизація цих функцій в діючих системах не передбачена.

Кожна господарська операція в процесі аудиту або контролю стану обліку з боку державних установ підлягає перевірці на відповідність законодавчим нормам і правилам. Відсутність в базі даних характеристик, значення яких впливають на визначення тієї чи іншої норми законодавства, якій відповідає господарська операція, генерує необхідність уточнення цих характеристик в процесі контролю і аудиту.

Для попередження помилок з боку працівників обліку і спрощення контролю всі об'єкти господарської операції в базі даних повинні мати значення повної множини ознак, передбачених нормативними документами, як умов, за яких операція здійснюється відповідно до даного документа. Це вимагає формалізації положень нормативних документів і розробки на цій основі відповідних алгоритмів обробки інформації. В процесі цієї роботи можуть бути виявлені неоднозначність законодавчих норм, протиріччя в законодавстві тощо. Це, в свою чергу, сприятиме зменшенню непорозумінь між спеціалістами підприємств і контролюючих органів. Формалізація нормативних актів на етапі їх підготовки взагалі сприяла б запобіганню неоднозначного сприйняття їх змісту.

У майбутньому ринкові відносини в Україні стануть цивілізованими і кожне підприємство буде зацікавлене в тому, щоб його діяльність здійснювалась в рамках правового поля. Значною мірою це залежить від кваліфікації бухгалтерського персоналу підприємства. Очевидно, що знання бухгалтера-спеціаліста повинні бути складовою системи автоматизованого обліку, тобто система обробки облікової інформації повинна трансформуватись в інтелектуальну систему ведення обліку. Результатом

такої трансформації повинно стати радикальне зменшення обсягів результатної інформації для внутрішніх користувачів з одночасним збільшенням її цінності для прийняття рішень.

Автоматизація облікового процесу суттєво змінює функції облікового персоналу. На перший план виходить аналітична та контрольна функції спеціалістів. Тому першочерговим завданням є інтеграція автоматизованих систем обліку і аналізу діяльності підприємств.

У розвитку систем автоматизованого обліку очікується черговий етап і вищезазначене є спробою визначити контури продуктів цього розвитку.

Марченко, Д.М. Контури наступного етапу автоматизації обліку / Д.М. Марченко, Г.М. Яровенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць.- Суми: УАБС НБУ, 2002.- Т. 5.- С. 171-176.